

Rannar Raba

President Toomas Hendrik Ilves on veendunud, et ei naase ületuleval aastal riigipea ametist lahkudes aktiivsesse parteipoliitikasse. «Olen selles absoluutselt kindel,» kinnitas ta läinud kolmapäeval Kadriorus Sakalat võõrustades.

Toomas Hendrik Ilves, kuulutasite äsja välja riigikogu valimised. Kui teravaks Eesti sisepoliitiline retoorika eelolevatel kuudel teie arvates muutub? Milliseid ohte te seejuures näete?

Ootaksin, et pärast 23 vabaduseaastat oleks meie poliitikute retoorika pisut tsiviliseeritum. Aga mis sa ikka teed. See, mida me enne valimisi kuuleme, sõltub suuresti sellest, milliseid teemasid otsustavad erakonnad üles tõsta. Kui vaadata viimase aja arutelusid, ei pruugi need olla sugugi küsimused, mida mina kõige tähtsamaks pean.

Palun tooge mõni näide.

Näiteks meie igavene maksudebatt. See on küll väga huvitav, aga mina tahaksin näha rohkem arutelusid selle üle, mida peaksime maksuraha eest tegema. Kui maksukoormus jääb kokkuvõttes umbes samaks ja jutt käib üksnes mehhanismidest, kuidas raha kokku koguda, pole see ehk nii tähtis. Poliitikud võiksid valimiste eel küsida rohkem seda, kuidas meil oleks mõistlik oma riiki organiseerida.

Viimase kümne aasta jooksul on hakanud üha enam raha kuluma optimeerimisele, järelevaatamisele, mõõtmisele. Väga kõrge palgaga inimesi kutsutakse alatasa kõikvõimalike mõõdikutega uurima seda, kuidas töötavad madalapalgalised ametnikud, kes tegelikult kodanikega kokku puutuvad. Räägin politseinikest, päästjatest ja õpetajatest.

Mulle teeks rõõmu, kui seekord ei tekiks küsimust, kes pakub rohkem stiilis «Kui sa hääletad minu poolt, saad teiste inimeste rahast endale nii või naa palju või hoiad maksudes kokku». Jaa, see on tore, kui arutame, kuidas inimestele rohkem raha kätte jätta, aga sellega paralleelselt peaks arutama, kuidas riik ise töötab.

Milliseks hindate Eesti riigi haldussuutlikkust? Mina näiteks olen sellele mõeldes murelik. Meie õigussüsteem pole võimeline kogenud Viljandi petturilt väljamõistetud sadu tuhandeid eurosid kätte saama. Meie politsei- ja piirivalveameti juht tunnistab avalikult, et osa kriminaalasju jääb tähelepanuta, sest nendega tegelemiseks ei jätku inimesi. Tagatipuks määras Harju maakohus mõni päev tagasi ühele isale 7500-eurose hüvitise selle eest, et meie seadused pole küllalt efektiivsed, tagamaks talle võimalust oma lapsega kokku saada.

See on seesama teema, millele just viitasin: meil kulub liiga palju raha sellele, et mingid inimesed saaks mingite mõõdikutega teisi uurida.

Rääkides haldussuutlikkusest üldiselt, siis selles oleme postkommunistlike riikide seas üks paremaid. Aga see ei saa kuidagi rahuldada meid, kes me tahame minna kaugemale. Olen varem öelnud, et see, mis tõi meid siia, ei vii meid edasi. Võib-olla olemegi nüüdseks jõudnud kohta, kus peaksime üle vaatama, millele raha kulutame ja milleks oleme võimelised. Keskenduda tuleks kõige tähtsamatele asjadele.

Ma ei tea, kas meil on tingimata tarvis nii suurt saatkondade võrku teistes riikides. Nii majandus- kui välispoliitikas on kõige tähtsam siiski lähim naabruskond.

Teie kui endise saadiku ja välisministri suust kõlab selline avaldus üllatavana.

Miks? Ma olen seda kogu aeg öelnud. Ma ei pea saatkondade võrgu laiendamist väga kaugele otstarbekaks. Meil on vaja olla eeskätt Euroopas. Proportsioonid on kohati paigast ära.

Aga ma ei tahaks, et saatkondade teema jääks praeguses vestluses eraldi kõlama. See on lihtsalt üks näide. Tahan öelda, et peame üle vaatama, kus on riigi prioriteedid.

Kui hästi on Eesti poliitikud toime tulnud riigikaitse organiseerimisega?

Sellega on aastaid adekvaatselt tegeldud. Mul on hea meel, et Eesti on võtnud tõsiselt oma kohustusi NATO ees ja kulutab kaitsele kaks protsenti. Mõnikord teevad päris nalja need riigid, kes kulutavad meist palju vähem, aga teevad välispoliitika ja julgeoleku olukorra pärast kõva lärmi.

Sõidavad jänest meie trammis.

Päris nii ei tahaks ma öelda. Aga jah, minu meelest pole adekvaatne panustada kaitsele 0,9 protsenti (sisemajanduse kogutoodangust – toimetust) ja olla samal ajal tohutult mures selle pärast, mis meie ümber toimub.

Eesti on õnneks käitunud arukamalt, tõstes kaitsekulutusi järk-järgult. Kui vaadata, millist relvastust oleme praegu võimelised ostma, siis oleme tõesti paremad.

Kui president Obama käis Tallinnas, siis küsiti, miks ta just siia tuli. Aga kuhu mujale tal oleks olnud minna? Juba viis-kuus aastat on ameeriklaste igast NATO-ga seotud välispoliitilisest kõnест läbi jooksnud mure, et liitlased ei tee seda, milles on kokku lepitud. Eesti on koos Suurbritanniaga siin ainus erand. Ja Kreeka. Noh, Poola ja Prantsusmaa on nüüd samuti tõusnud.

Nii et kaitsevaldkonnas on meie valitsused tegutsenud päris hästi. Aga politsei, päästeteenistuse ja piirivalve osas on muretsemiseks põhjust.

Kas te pooldate politsei- ja piirivalveameti lahkulöömist, et piirivalve saaks uuesti iseseisvaks?

Olen kuulnud selle kohta väga erinevaid arvamusi. Aga ma tean, et nii politsei kui piirivalve on alamehitatud. Üheks põhjuseks on siin madalad palgad.

Milliseks hindate Eesti poliitilist kultuuri meie peamiste partneritega ehk läänega võrreldes?

Ma imestan, kuidas poliitikud nii idas kui läänes ütlevad asju, mis on läbi mõtlemata. Ka Põhjamaades kasutatakse vastaste kohta termineid, mis pole väga tsiviliseeritud. Kui võrrelda meid jälle nende riikidega, kes astusid Euroopa Liitu 2004. või 2007. aastal, on sinne poliitiline kultuur väga kõrgel tasemel. Aga see ei tähenda, et me ei võiks tahta olla pisut vähem rabeledas poliitilises kultuuris.

Millal jõudsite veendumuseni, et Jürgen Ligi peab rahandusministri kohalt tagasi astuma, sest oli Facebookis nimetanud haridusminister Jevgeni Ossinovskit sisserännanu pojaks?

See polnud minu otsustada, kas ta astub tagasi või mitte. Aga ma juhtisin tähelepanu, et see on sügav solvang. Mina kui väikese algustähega liberaal, aga fundamentaalne liberaal, rõhutan alati, et inimesed võivad teineteise kohta öelda mida tahes tulenevalt sellest, mida nad on teinud. Aga kriitikat ei ole kohane rajada nendele kriteeriumidele, mida inimene ise muuta ei saa, näiteks rass, rahvus, päritolu, sugu ja seksuaalne sättumus. See on väga suur intellektuaalne ja eetiline viga.

Siit on paslik üle minna kooseluseaduse vastuvõtmist puudutanud avalikule vaidlusele. Mis sorti õppetund see teie silmis Eestile oli?

Ma ei tea, kas seda peab käsitlema õppetunnina. Kui oleme üle kahekümne aasta endale vastu rinda tagunud ja öelnud, et kuulume Euroopasse, siis see, mida nägime mõne inimese poolt kooseluseaduse menetlemise ajal, ei viita eriti euroopalikkusele.

Mind häirib, kui vähe saavad mõned inimesed aru sellest, mis on demokraatia. See ei tähenda ainult häälteenamust, vaid ka inim- ja põhiseaduslikke õigusi. Ida-Ukrainas Luhanskis korraldatakse kohtuprotsesse, kus suvalised elanikud tulevad kokku ja hääletavad, kas keegi maha lasta või mitte. Öeldakse, et see on demokraatia, sest enamik on poolt. See, et enamusega saab piirata kellegi õigusi, ei kuulu lääne õiguse traditsioonidesse.

Millist sõnumit tahtsite edastada sellega, et kuulutasite kooseluseaduse välja kohe samal päeval, kui riigikogu selle vastu võttis? See paistis olevat sihitud žest.

See ei olnud mingi žest. President ei tee žeste. Pidasin seda arukaks, et üleskerkinud viha ja raevu lõpetada. See oli kestnud piisavalt kaua, viha oli küllalt külvatud. Mõne väga keerulise ja paksu seadusega töötatakse kaua, et teha kindlaks, ega see põhiseadusega vastuolus ole, aga siin oli asi igati selge.

Kumb oli teie arvates suurem patt, kas see, et reformierakondlasest peaminister lasi oma valimiskampaania video filmida Ämari lennubaasis, või see, et sotsiaaldemokraadid kasutasid oma tänavakampanias surnud kirjamehi?

Patt... Ma ei tea... Tammsaare toomine sotside kampaniasse on rohkem maitse asi.

Aga seda on ajalugu küll näidanud, et sõjaväe poliitikasse tõmbamine ei too midagi head. Siin ei aita, kui öelda, et teised teevad ka. Mul on hästi meeles suur naljanumber aastast 1988, kui demokraat Michael Dukakis tahtis USA presidendi valimistel mehelikum välja näha, pani pähe liiga suure kiivri ja sõitis tankiga ringi. Kõik naersid selle üle.

Mida vähem on kaitsejõud kas või imagoloogiliselt poliitikaga seotud, seda parem.

Kas te teate, miks Ameerika Ühendriigid ei luba Eerik-Niiles Krossi oma pinnale?

Mul on aimdus, aga ma ei tea, miks.

Mida see aimdus teile ütleb?

Et see on aimdus, ei taha ma öelda, mis see on. Siis muutuks see faktiks. Ma ei tea konkreetselt.

Kas siit võib välja lugeda, et see pole niisugust laadi julgeoleku teema, millest teid kui presidenti oleks ametkondlikult teavitatud?

See ei ole julgeoleku teema.

Mida aeg edasi, seda rohkem nurisetakse Eestis, et meie poliitika on liiga broilerikeskne. Ja mis seal salata, praeguses valitsuses ongi kaks võtmeministrit, pea- ja välisminister, inimesed, keda võiks nende tausta põhjal broileriks nimetada. Kas poliitika professionaliseerumine on teie arvates pigem probleem või voorus?

Ma ei ütle, et see on üks või teine. See on paratamatus. Inimesed võiksid oma provintslikkust natuke tagasi tõmmata – kõigis Euroopa riikides on inimesi, kes on mingil viisil kogu aeg parteitööd teinud.

Vaadake kas või Soomet ja Rootsit! Ka seal saavad ministriteks inimesed, kes on ennast

parteiga sidunud väga noores eas. Sellised tuntud sotsid nagu Erkki Tuomioja, Tarja Halonen ja Göran Persson tundsid üksteist juba siis, kui nad olid 17-18-aastased.

Või võtkem näiteks üks Saksamaa paremaid välispoliitikuid Elmar Brok. Ta oli tegev juba CDU (kristlikud demokraadid – toimetus) noorteorganisatsioonis. Ka meile hästi tuntud Günther Verheugen, kes volinikuna vastutas Euroopa Liidu laienemise eest, oli liberaalide noorteorganisatsiooni juhtivtegelane. Hiljem ta muutus küll sotsiks.

Poliitika professionaliseerumine on üle-euroopaline nähtus, mille üle pole mõtet imestada. Küll aga võiks küsida, miks ei taha teised poliitikasse tulla. Miks paljud ütlevad, et nad ei taha poliitikasse minna, sest seal peab arvestama võimalusega, et sind kogu aeg söimatakse?

Teil on presidendina ametis olla ligi kaks aastat.

Üks aasta, kümme kuud ja 15 päeva.

Euroopas on küllalt näiteid, kus ametiaja lõpetanud riigipead naasevad aktiivsesse parteipoliitikasse. Kas seda võiks ka teilt oodata?

Ei. Olen selles absoluutselt kindel. Ma ei taha.

Sel juhul on loogiline küsida, mida te teha kavatsete. Vaevalt et hakkate lihtsalt taluperemeheks.

Ennekõike saab minust 11. oktoobril 2016 vaba inimene.

Kuidas tänavune sügis Mulgimaal Ärna talus on möödunud? Milliste tegemistega olete seal hõivatud olnud?

Ukraina kriisi tõttu on see sügis olnud tööl nii tihe, et olen Ärnal väga vähe olnud. Näiteks läinud reedel lendasin kell viis Kanadasse ja tulin tagasi esmaspäeval kella 17.30-ks. See teeb 84,5 tundi, sellest Kanada pinnal 50. Ülejäänud aja ma kas lendasin või ootasin kuskil lennujaamas. Jälle üks nädalavahetus tuksis. Aga midagi pole teha: presidendil, keda võetakse kuulda, ongi kohustus rääkida, mõelda ja kõnesid pidada.

Artikkel Sakala [veebilehel](#) .